

KISS JUDIT

AZ „ARANYKOR” ELVESZTÉSE – SZÜLŐI DILEMMÁK ÉS ÁLDILEMMÁK

■ Akár hiánypótlónak is nevezhető az a kiadvány, amely 2013 őszén látott napvilágot magyarul a Koinónia Kiadó gondozásában.* Tanith Carey londoni újságíró, kétgyermekes anyja megannyi szempontból közelíti meg a kamaszkor – főleg a lányok serdülőkorának – témáját. Kérdéseket tesz fel, amelyeket szakemberek segítségével próbál megválaszolni, hogy egyfajta nevelési-lélektani fogó-dzót nyújtson a szülőknél a posztmodern kori serdülőkor útvesztőiben.

Nagy-Britannia, Erdély

■ A kamaszkorról – főleg a posztmodern társadalom, a túlmediatizált, túlvirtualizált kor lányainak serdülőkoráról – írott, ilyen jellegű kiadvány nem szerepelt eddig a magyar (erdélyi) könyvpiac kínálatában. Érdeklődésre tarthat számot Carey munkája a tekintetben is, hogy a 2011-ben Nagy-Britanniában megjelent, afféle kézikönyvként, „receptgyűjteményként” is lapozgatható írás azokat a kérdésköröket érinti mindenki számára közérthetően és olvasmányosan, amelyek valószínűsíthetően minden lányos szülőt foglalkoztatnak Európának ebben vagy akár bármelyik – nyugatibb vagy keletibb – szögletében. Ugyanakkor bátran föltehető a kérdés, hogy vajon miért is van szükség efféle „hogyan viszonyuljunk, ha...”, „mit tegyünk, ha...” típusú, eligazítóknak szánt könyvekre. Hiszen amiként dédanyáink, nagyanyáink, anyáink minden valószínűség szerint „zsigerből”, ösztö-

**Tanith Carey mintegy
összefoglalja
a pszichológusok,
pedagógusok, tapasztalt
szülők
véleményét/tanácsait
arra vonatkozóan, hogy
miként taníthatja meg
a szülő a gyereket
önbecsülésre – ami
későbbi boldogulásának
egyik legfontosabb
alappillére.**

*Tanith Carey: *Hová tűnt a kicsi lányom?* Ford. Kiss Judit. Koinónia, Kvár, 2013.

nösen nevelték (lány)gyerekeiket – sejtetően nemritkán anélkül, hogy azok később a nevelésből adódó „baklövések” és hiányosságok miatt lelkiileg sérült felnőtté váltak volna –, mi magunk is megtehetjük mindezt a 21. század második évtizedében. Még akkor is, ha szinte naponta találja szembe magát a kamasz gyereket nevelő szülő olyan jelenségekkel, megoldásokra váró problémákkal, amelyekkel az előző generációk nem szembesültek – hiszen „bezzeg az én időmben ez nem így volt”. Hogy csak néhány, a brit újságíró könyvében taglalt témát említsünk: öltözködési szokások a túlmediatizált társadalomban, márkáktól való függőség, vásárlási szokások, a közösség személyiség- és véleményformáló ereje a virtuális világban (közösségi hálókön), testképzavarok és korrekciós műtétek, a médiában könnyen hozzáférhető pornografikus tartalmak és ezek hatásai, szexuális tartalmú üzenetek, hogy a pornográfia és prostitúció fő áramlata lett kultúránknak stb. Az ezekből a jelenségekből következő, hozzájuk szorosan vagy kevésbé szorosan kapcsolódó problémák megelőzéséről, kezeléséről, sőt felismeréséről is értekezik a szerző, szakemberek véleményét idézve – sok helyen természetesen kimondottan a nagy-britanniai társadalom közegébe ágyazva a problémafelvetést éppúgy, mint a megoldáskeresést. Amikor nekiláttam a fordításnak, első pillantásra úgy tűnt, aligha ismerhet saját problémáira az erdélyi olvasó, aki szülőként megoldást keres a kamasz gyereke nevelésével kapcsolatos gondokra, hiszen a könyv „messziről” indít: 13 éves nagy-britanniai szépségkirálynők esetével, akik koraérett, miniatűr felnőttekként statuálnak példát kortársaik számára, majd hollywoodi sztárok 3 éves kislányainak magas sarkú cipő viseletét említi. Aztán egy plasztikai sebészet várótermében készült helyszíni tudósítás is következik – ismerve erdélyi viszonyainkat, talán kijelenthető: nálunk még nem jellemző, hogy a szülő a kamaszlánya kérésére elviszi a gyereket a szépítészetre, ahol aztán fitos orrot, nagy mellett „csinálnak neki”. Az ehhez hasonló, a lánygyerekek korai szexualizációjáról tanúskodó, meghökkentő jelenségek sokkolni akaró leírásuk miatt is tűnhetnek távolinak az erdélyi olvasó szemében, viszont a könyv gerincét képező gondolatmenet már nem. Tanith Carey ugyanis mintegy összefoglalja a pszichológusok, pedagógusok, tapasztalt szülők véleményét/tanácsait arra vonatkozóan, hogy miként taníthatja meg a szülő a gyereket önbecsülésre – ami későbbi boldogulásának egyik legfontosabb alappillére. „Sokat segíthetnek a szülők a kislánynak, ha kialakítják benne a rugalmasságot, amelynek segítségével a könnyebb és nehezebb pillanatokot is el tudja majd viselni. Ily módon segíthetnek neki megtanulni, hogy ha elesik, ismét talpra tudjon állni. Ez természetesen nem óvja meg őt a zuhanástól, de biztonságérzetet nyújthat számára a megfelelő pillanatban. Ha segítünk, hogy reálisan viszonyuljon saját erősségeihez, valamint hogy új képességeket sajátítson el, ha azt éreztetjük, hogy azért szeretjük, mert olyan, amilyen, nem pedig azért, amit teljesít, fokozatosan felvértézzük őt – így pedig hatékonyabban semlegesíti majd az őt érő negatív hatásokat” – hívja fel a figyelmet a szerző ilyen és efféle általánosságokra, amelyeknek ugyan minden szülő tudatában van valamiképpen, csak talán nem mindig tartja szem előtt. A kézikönyvben olvasható efféle általános jellegű tanácsok összegzése abban segíthet, hogy tudatosabban figyeljen oda a szülő azokra a nevelési szempontokra, amiket valószínűleg spontánul, ösztönből, avagy józan észére hallgatva kezdettől tud. Tértől-időtől független, valószínűleg a világ minden részén hasznosítható tanácsok sorjázna a könyvben: az egészséges önkép, a belülről építkező önbizalom kialakítására, a kommunikáció kulcsszerepére vonatkozó fejezet vagy az érzelmi intelligencia fejlesztését, a barátság illetve a nyájszellem (peer pressure) természetrajzát taglaló rész.

■ „Úgy kezdtem hozzá, hogy tulajdonképpen azt sem tudtam, van-e megoldás, aztán fokozatosan azt tapasztaltam, hogy egyre többen értenek meg. Addig is, amíg bekövetkezik, hogy a társadalom elfogadhatatlannak tartsa a gyerekek szexualizációját, hiába is próbálnánk elzárni őket, mint Aranyhaját a toronyba – sok szülőhöz hasonlóan ez volt az első ösztönös megérzésem. Hiszen a szexualizáció benne van a levegőben, amit a kislányaink beszívnek. Míg a média szabályozása segíthetne ebben, a legfontosabb lépéseket egyénenként kell megtennünk: magunkba néznünk, támogatnunk kislányainkat, és nemcsak éleslátásukat kell fejlesztenünk, de alternatívát is kell kínálnunk számukra” – vall a szerző a könyv keletkezéséről. Mihelyt kézhez kaptam Carey könyvét, természetesen elsősorban szülőként érdekelt, megtudok-e valami újat belőle a (lány)gyereknevelésről, és csak másodsorban jelentett kihívást a fordítói feladat. Rögtön felötlött bennem, hogy gyakran hallani körültekintő szülőktől is: lassan Dunát lehet rekeszteni a jó tanácsokkal, amelyek elárasztják a könyvpiacot, internetes fórumokat, magát a világhálót, és józan szülő legyen a talpán, aki ezek közt szelektálni tud, ha né tán gyermeknevelési, kamasz-kezelési dilemmáira keres megoldást. Dilemmák, áldilemmák ezrei hemzsegnek a gyermeknevelésről szóló szakmai és kevésbé szakmai szövegekben, így a józan eszére hallgatni kívánó szülő csak kapkodja a fejét: minek/kinek higgyen? Hiszen mindenki hajtogatja a magáét (szokták mondani, hogy a gyermekneveléshez mindenki hozzá tud szólni, akárcsak a politikához): mit tegyünk, mit ne tegyünk, mit ajánl az orvos, a pszichológus, a pedagógus, a tapasztalt szülő, mit szól mindehhez a tapasztalatlan szülő. Meddig szoptassa az anya a gyereket, lelki erőszakot követ-e el, ha „túl” korán leszoktatja a pelenkázásról, mikor ehét a kicsi először édességet, egyen-e egyáltalán édességet 10 éves koráig, és így tovább – egymással szöges ellentétben álló vélemények sorjáznak könyvlapokon és a virtuális térben egyaránt. Vajon a *Hová tűnt a kicsi lányom?* is nem csak egy lesz-e a sok, jó tanácsokat osztogató, véleményt formálni szándékozó kiadvány-szöveg közül, ami egy kattintásnyira/karnyújtásnyira van a potenciális olvasótól? És vajon van értelme tanácsokat osztogatni, azokat rendszerezve egyfajta „receptes” könyvbe foglalni, ily módon útjelző cölöpöket szűrni le a gyermeknevelésről alkotott felfogások képlékeny talajába? Ezt a kérdést tettem fel – egy nagykamasz, 15 éves és egy, a maga 11 évével még kiskamasznak számító lány anyjaként – mihelyt elkezdtem lapozgatni Carey könyvét. És amire a végére értem a szisztematikusan fejezetekre osztott szöveg fordításának, akkor sem tudtam megválaszolni. Mivelhogy a brit újságíró tanácsai, a különféle szakemberektől, interjúalanyoktól (gyerekektől és szülőktől) beidézett meglátások, saját anyai tapasztalatai, véleménye összeáll ugyan kerek egészzé, az általa feltett kérdésekre (és olykor álkérdésekre) választ ad ugyan, viszont a szülő talán mégiscsak bizonytalanságérzéssel marad a könyv elolvasása után. A kérdések, amelyekre válaszféléket kanyarít, a dilemmák, amelyekre egy- vagy többfajta megoldást kínál, zömükben kérdések és dilemmák maradnak. A könyv által felvetett fő problémák megmaradnak, így például az is, hogy mit nem tettem helyesen az utóbbi években. Hogyan is viszonyulhatnék gyermekemhez a jövőben kritikus pillatokban? De ez talán nem is baj: lehet, hogy a könyv elolvasása nyomán „átismétli”, letisztázza magában a szülő az őt addig is foglalkoztató problémákat, mintegy „rendszerezve” ezeket – megeshet, hogy a továbbgyűrűző kérdéssorozat valamelyik részlete egyszer csak észrevétlenül válasszá alakul benne.

■ Magától értetődőnek tűnik a kétely, ami azért támad fel az olvasóban, mert a mai kamaszlányok felnövésének ezerarcú témáját, az őket fenyegető különféle veszélyek természetrajzát akarja maradéktalanul feltérképezni a szerző. Bár „bezzeg a mi időnkben” – a szerző és a felnőtt olvasó gyerekkorában – egy rakás jelenség nem létezett, ami ma fejtörést okoz a szülőknek, így volt ez valószínűleg mindenik generáció esetében: értetlenül álltak új, a társadalmukba begyűrűző változások előtt. A szerző által az egyik legnagyobb dilemmának tekintett „túl korai felnövés” (a könyv alcíme is ez: *Hogyan védjem meg gyermekeket attól, hogy túl korán felnőjen?*) jelensége sem új: jó pár évtizeddel ezelőtt férjhez mentek, sőt hamarosan anyává váltak a tizennégy-tizenöt éves lányok. És bár nem kapcsolódik szorosan ehhez, de érdemes eltöprengeni a mai kor / letűnt idők gyermekfelfogása közti különbségeken: egy mai óvodás korú gyerek nem biztos, hogy be tudja kötni probléma nélkül a cipőfűzőjét, és manapság riadt pszichológiai megközelítésű tanulmányok születnek arról, hogy a posztmodern kor nyugat-európai kiskamasza képtelen tüzet gyújtani, fára mászni. És szintén elég csak jó pár évtizedet visszamenni az időben: az akkori kislányoknak bonyolult kötésmintákat kellett megtanulniuk, egy tízéves lánykára pedig rábízta kistestvére gondozását, a háztartási munkák egy részét – vidékeinken éppúgy, mint Európa bármelyik más részén. Szóval nagyon is sok szempontból közelíthető meg a „túl korai” felnövés témája: mi számít „túl korainak” és mihez képest? Akadnak szempontok, ahonnan nézve a mai gyerekek nőnek fel „korán” – a túlmediatizált és szexualizált társadalom mint rizikófaktor nem is létezett korábban. És fordítva: ma már nem az a szempont, hogy hány éves korában megy férjhez a lány, vagy hogy felnőtt-feladatok, felelőségek mikor kezdik nyomni a vállát.

Ami miatt Tanith Carey aggasztónak találja a posztmodern társadalomban túl korán, túl hirtelen felnövő lánygyermek helyzetét, az valamiképpen – ha nem is támadhatatlanul és minden szempontból kielégítően – választ adhat a dilemmára. „Egyes szülők lekicsinylik a szexualizáció jelentőségét, mondván, hogy minden egyes generációt megdöbönt, amit a fiatalabb generáció tesz, »mi is ezt tettük fiatal korunkban« – mondják. »Kijártunk a fiúkkal, ittunk, cigarettáztunk, de most mégis minden rendben van velünk, hát nem?« Ezek a szülők azzal érvelnek, hogy a kislányok mindig is idősebbnek akartak tűnni a koruknál, felpróbálták édesanyjuk magas sarkú cipőjét – ami nem vált a kárukra. Valóban így van, de a lécs most jóval magasabbra helyeztetett” – mondja Carey. Majd így folytatja az összehasonlítást: „talán mindannyian emlékszünk arra, hogy amint kicsengettek, azonnal feltűrtük a szoknyánkat. De valóban úgy öltözködtünk, mint a sztriptíz táncosok? És lehet, hogy pár évvel idősebbnek néztünk ki a korunknál tizenkét évesen, de vajon tizennyolcnak tűntünk? Továbbá a pornográfia, amit mi láthattunk – sok erőfeszítéssel és rejtegetéssel – a szelíd verzió volt, amelyben a nők különféle alsóneműkben pózoltak, nem pedig az a fajta durva pornó, ami manapság a világhálón sok esetben egyetlen kattintással elérhető.” Mint rámutat, a mi szüleink gyerekkora valószínűleg régimódi-nak tűnik a miénkhez képest, de a kislányaink gyerekkora elfogadhatatlan mértékben felgyorsul. És ebben a szédítő mértékű sebességváltozásban keresendő annak oka, hogy a „digitális” évtizedek e tekintetben nem hasonlíthatóak össze korábbi korszakokkal, amelyek az előző generációk felnövésének háttérül szolgáltak. „A technológia vívmányai – a különféle szerkentyűk, okostelefonok, a szélessávú internet és a többi – zavaró módon mind az utóbbi évtizedben terjedtek el robbanásszerűen. Nekünk és a gyerekeinknek a történelem bármely másik korszakában lett volna arra időnk, hogy igazodjunk ezekhez, és megszokjuk őket. Mivel nem döböntünk rá, hogy mindez milyen gyorsan történt, a történelem mintegy megelőztek bennünket.

Az elkésett üzenet

■ *Hová tűnt a kicsi lányom?* – teszi fel a múlt idejű (angolul úgynevezett befejezett múlt, *present perfect* idejű – *Where Has My Little Girl Gone?*) kérdést a címben a szerző. Ami arra utal, hogy kicsike, dédelgetni való és ölünkbe kuporodó lányunk valamikor időközben már „eltűnt”, helyette egy koraérett felnőtt, a társadalom szexuális kihívásainak megfelelni akaró, kezelhetetlen kamasz maradt, akinek nevelése fejtörést okoz a szülőknek. Az a szülő, akinek gyereke javában kamasz, úgy 13–17 éves kor közötti, valószínűleg elkésett már a könyv olvasásával. A Tanith Carey által felvázolt legtöbb probléma megelőzése, a gyereknevelésnek a szerző által javasolt tudatos megtervezése kisgyerekkorban indokolt. A fejezetekbe foglalt tanácsok azokat a szülőket célozzák, akiknek kislánya maximum „tween” korú, 7–11 éves, azaz még nem lépett be a valódi kamaszkor dzsungelébe. Ilyen értelemben a cím kissé csalóka. Hiszen az a szülő, aki egyszer csak azon kapja magát, hogy 12–13 éves lányának nevelése épp csúszik ki a kezei közül, mert életének megannyi területe „belevesz” a felnőtt által gyakran már ellenőrizhetetlen, különbejáratú Facebook- és virtuális világ, illetve a jó részt a világhálón történő közösségépítés útvesztőibe, amikor a gyerekek csak félszavakkal válaszol, amikor már régen nem a szülei életvitelét tekinti irányadónak, és elsodorta a nyájszellem – nos amikor ez a szülő segítséget remél Tanith Carey könyvétől, valószínűleg már késő. Ebben a periódusban ugyanis már pusztán azokat a megoldásokat olvashatja csalódottan, amelyeket elmulasztott megtenni, mert elkerülte a figyelmét, vagy mert nem tervezte meg tudatosan a gyermeknevelés megannyi aspektusát.

Carey könyvének másik fő gondolatmenete, ha úgy tetszik, vezérmotívuma a gyerekkor (aranykor) korai elvesztése miatti aggodalom. Meg lehet-e óvni, őrizni valamilyen mértékben a gyerekkort szülői (felnőtti) segítséggel, fel lehet-e vértézni a kislányt mindazzal, ami viszonylag erős pajzsnak tekinthető majd a túlszexualizált társadalom kihívásaival szemben, hogy ne adja meg majd magát egykönnyen és idő előtt – ezekre a kérdésekre is keresi a választ a könyv. Természetesen vitatható, és olvasóként változó, mennyiben sikerül megtalálnia rá a választ. A gondolatmenetéből kibontakozó jövőkép azonban semmi esetre se reménykeltő: „az elkövetkező években ugyanúgy fogunk visszatekinteni ezekre a mostani, internetes évekre, mint valaha arra, hogy az ipari forradalmat követően bányákba és kémények tetejére küldték a gyerekeket. Miként a viktoriánus kor szabályozatlan munkáltatási gyakorlata megfosztotta a kisfiúkat és kislányokat gyerekkoruktól, ugyanúgy rabolja el a mi kislányaink gyerekkorát a »mindenkinek mindent szabad«, valamint a szexualizáció ócska kultúrája.”